

Tobie mōrze

Tobie mōrze himnów spiewë!
Tobie czesc ë chwala nasza,
Të w pòtãdze ùwielbionë,
Chòc ë serce mōsz Judasza.

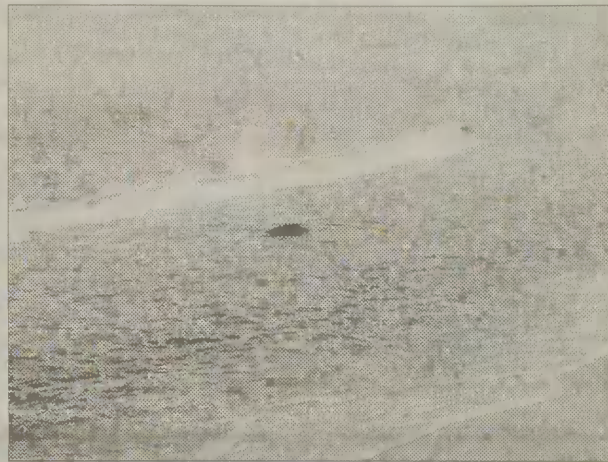
Stark mój drodżi, brat ë òjcë,
Co na bôtach wëplëniãlë,
Bës jim mōrze żecë dalo,
Źni sec swòją rzucëlë.

Le wezbrónë twòje chrzebtë -
Grozë widok rozszòlali,
Mòc pòtãżną òkòzale -
Wscekli pòtok brize biòli.

Marënarzu, òkrãtnikù!
Të rëbòkù ë sternikù!
Mōrze wzëwac ce zaczinò,
Na Arkonë smiercë rëkù.

Tobie mōrze zawierzëlë,
Ti, co na tëch bôtach bieglë,
A dzys, w slonëch glãbiach martwy,
Na grùnt twój, ò mōrze, leglë.

(Marian Selin)

Ni ma rokù, cobë w chëczach na Nordze, nie òplakiwelë bialczy smiercë swòjich chłopów, sënów, òjców. Nie taczë smiercë, co to przëchòdò na starosc, abò w òbleczënkù chòrobë, le straszny ë niespòdzony - smiercë jakã niese mōrze. Piãknë ë drësznë òb lato, zdradlëwi w czas jesennëch a zëmówëch sztormów.

Czej jidã stradã naszëgò Bòltu ë wzërajã na wodã, mësłã so, że jem na wiòldzim smãtòrzu. Le dze są zarëzi, pomniczi, swiëczëzi? Tam, glãbòk leżã gnòtë tëch, co wëplëniãlë na òstatny lów Odeszlë bez ksãdza, w

robòcëch ruchnach. Nicht jima nie spiewòl „Salve Regina”... Ti, co òstelë w kraju, stòwiãją krzize. Są to znanczi pamiãcë ë milotë. Czasã puszczã na wodã winë. Kwiatë nie zeschnã, le zakrëją je walë. Pùdã na dno ë legnã, jak ti wszëtcë, co ju nie przindã dodóm.

Błòs glëpcë gòdò, że ni mò strachù, czej biezi w mōrze. Òno dówò dëtczi, le czasã bierze za to lëdzcë żecë. Wiòlgò je to cena, a placã jã wszëtcë, co z mōrza zëją.

Laps

Pismiono Kaszëbsczi Zemi

Nr 5/94 28 gromicznika 1997 r.

Obradowała Rada Oddziałów Północnych ZKP

Tym razem w Rumi

Rada Oddziałów Północnych Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego (przypominam 19 oddziałów z północy Kaszub) obradowała 16 lutego 1997 r., tym razem w Rumi, korzystając z zaproszenia Ludwika Bacha dyrektora MDK, w odnowionym Dworku pod Lipami.

Głównymi tematami obrad były sprawy bieżące, organizacyjne i stosunek Zrzeszenia do zbliżających się wyborów parlamentarnych. W tej ostatniej sprawie wypowiada-

li się dwaj zaproszeni goście, członkowie Prezydium Zarządu Głównego, Jerzy Budnik prezydent Wejherowa i Donald Tusk. Dwugłos był ciekawy choćby z powodu przyna-

leżności pierwszego do Stronnictwa Konserwatywno-Ludowego (czyli członka AW“S”), a Tusk jak wiadomo jest liderem Unii Wolności.

Między tymi ugrupowaniami ma miejsce dość emocjonalna polemika.

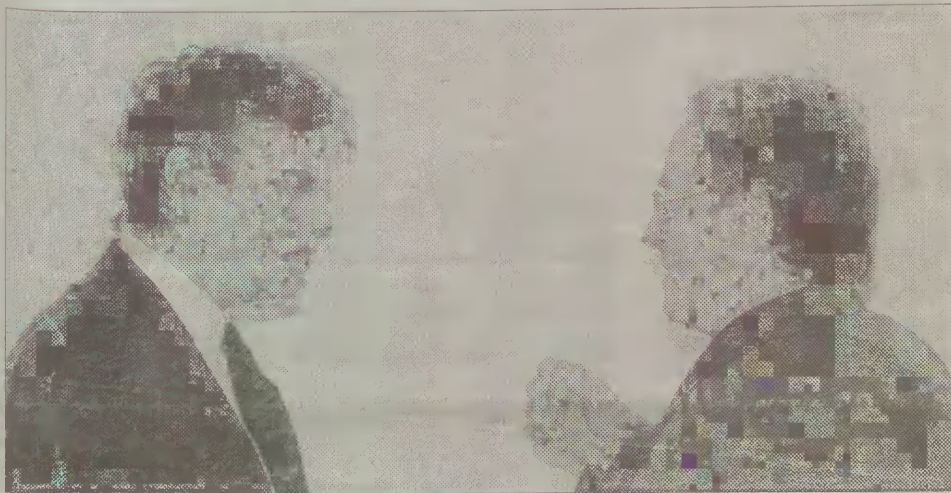
W tym przypadku obaj mówcy skupili się raczej na stosunku ZKP do wyborów. Oboje byli zgodni, że

Zrzeszenie nie powinno brać bezpośredniego udziału w blokach politycznych, a raczej popierać kandydatów, członków ZKP w ugrupowaniach, których programy są zbieżne z celami Zrzeszenia. Donald Tusk namawiał też do poświęcenia w sprawie zanim nie zapadnie decyzja Zarządu Głównego. Od lat Zrzeszenie opowiada się za decentralizacją państwa, za reformami samorządowymi i wolnym rynkiem.

Ze spraw bieżących omówiono przygotowania do Kongresu Pomorskiego (czerwiec '97), zaangażowanie w wydawaniu dodatku „Norda” do Dziennika Bałtyckiego i kalendarz imprez. Dużo miejsca poświęcono przygotowaniom do obchodów, a raczej ich zakończenia, 40-lecia ZKP na północy. Ta impreza, z mszą św., odsłonięciem tablicy odbędzie się 19 kwietnia 1997 roku, w Gdyni, w Teatrze Miejskim.

Odnotować wypada, że w rumskiej naradzie uczestniczyli przedstawiciele 11 oddziałów Helu, Jastarni, Pucka, Lęborka, Gdyni, Rumi, Szemuda, Luzina, Redy i Wejherowa, zaś obrady prowadził przewodnik Rady Bernard Hinz.

(k.)

Prezydent Wejherowa Jerzy Budnik dyskutuje z Donaldem Tuskiem.

Foto: „Rumina”

W sali obrad w Dworku pod Lipami w Rumi.

Foto: „Rumina”

Kón i treker

Jachòl chłop przez wies. Wóz cygnął kón, a jegò żelòzny kòla glãbòk wrzinalë sã w mitczy kaszëbsczi piòsk. Szpùr òstòwòl blòs na sztòcëk, bò zaròzka sã zasëpiwòl. Jak padòl deszcz bëło jesz gòrzi, nieròz pò same tëmrotë sã kasta zapòda w mòdã.

Kòniska baro cãżkò robilë tãż na pòlu òd wczasnegò zymkù do pòzny jeseni. Wszëtkò mùszalë przëwiezc, nie blòs bulwë, wrëczy, zbòżë, sano, ale wodã tãż, bò wodoprowòdników przòdë na wsach nie bëło, a doma przënòlëgalo ùwarzëc jedzenië, wëprac ruchna, ùmëc sã.

Zëmã nie bëło robòtë na pòlu, tej përzna mòglë

òdpòczãc tak lëdze jak kònie. Mòglë dzecóm zrobic kùling abò wasãgã zajachac do jaczich krëwnëch. Kòwòle bëlë mësł w kòzdzi wsë, tej kònie mòglë biegnac drist bez pùrganio sã pò lodze.

Gwësno, jak chto rëchli nie pòmësłòl ò òpale - mùszil òb zëmã zbierac knëple. Biëdnieszi wlokłë chròst na pùklach, gòspòdarze jachelë

kòniama, a dëcht wiòldzi gbùrzë slëlë parobka z saniamã. To sã malo czedë zdòrza. Calé lato doch bëł czas na ùszpòrowanië gejdów ë zwiezënië torfù z lãków. Niechtëmy delë so wëkòpac pò dwie torfkùle, cobë òpalu sygło na dlëzi. Dzecë paslë krowë tej mòglë pòmalinkù torf przestawiac, a wëscli bëł zwiozli dóm, do szurkù. Òb zëmã pòlony w kachłowëch piecach grzòl jizbë bënówé jednã abò dwie; ta wiòlgò „paradnica”

òdemkò biwa blòs na swiãta, na kòladã...

Dzysò mòlinczë gòspòdarstwa padlë. Nie òplacy sã miec sztërzëch, piãc mòrgów. Gbùrzë nië robiã w kònie leno trekrama. Òne rzã tej, czedë jadã, a nië trzë razy na dzëń. Chòcbë nie wiëm jak bëlë zastojali - kòpëtã cë w brzëch nie wëtã. W robòce jima noc nie razy - slëpiama so zaswiëcã. Żòdnò droga nie je lëchò, czë to piòsk czë glëna - przã dërch do przòdkù.

Pòtrëkusowa Julia

Nauczyciele uczą się uczyć o regionie

W dniach 14 - 16 lutego odbyło się w Centrum Edukacji Nauczycieli w Gdańsku seminarium warsztatowe „Źródła i impulsy - budowanie programów autorskich edukacji regionalnej”.

Przybyło na nie około stu nauczycieli regionalistów z Kaszub i Kociewia. Podstawowym celem było zapoznanie pedagogów z nowymi metodami nauczania osadzonego na gruncie kulturowym danego środowiska.

Nauczyciele mieli okazję spotkać się z wykładowcami Uniwersytetu Gdańskiego dr. Kazimierzem Kossak - Główniczewskim, dr Wandą Frankiewicz oraz doświadczonymi regionalistami, jak Jerzy Stachurski, Witold Bobrowski, Tadeusz Lipski, Andrzej

Arendt, Irena Brucka, Wanda Kiedrowska czy Krystyna Krynicka. Poza tym od dyrektora Muzeum Piśmiennictwa i Muzyki Kaszubsko - Pomorskiej w Wejherowie Bogusława Brazy dowiedzieli się o możliwościach wykorzystywania zbiorów muzealnych do edukacji o regionie.

Niedzielny dzień zakończył się rozmową przy okrągłym stole zainicjowana przez głównego organizatora sympozjum Renatę Mistarz a poprowadzoną przez wicemarszałka Sejmiku Samorządowego Jana Kulasa. Wówczas wszyscy nauczyciele dzielili się własnymi doświadczeniami wyniesionymi z nauczania w szkole podstawowej.

Jan Antonowicz

340 lat po śmierci Jakuba Wejhera

20 lutego 1982 roku przypadała 325 rocznica śmierci założyciela Kalwarii Wejherowskiej i miasta nad Białą, wojewody malborskiego, Jakuba Wejhera. Wówczas zapoczątkowano uroczystości religijno - patriotyczne związane z modłami o wieki radość nieba dla założyciela miasta i jego rodziny. Głównym ich inicjatorem był Stanisław Klein, organista klasztoru oo. Franciszkanów, zaś statym organizatorem oo. franciszkanie oraz miejscowy oddział Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego. W bieżącym roku przypadła 340 rocznica śmierci oraz piętnastolecie wejherowskich obchodów. Uroczystości odbyły się w ostatnią niedzielę. Rozpoczęły się przemarszem od tak zwanego Pałacu Przebendowskich do kościoła klasztornego. Po eucharystii zebrani goście tradycyjnie przeszli złożyć wiązkę kwiatów pod pomnikiem Wejhera.

Przed dwoma laty ukazała się książeczka opracowana przez Stanisława Kleina „Mu-

zeum oo. Franciszkanów w Wejherowie”. W opisanym muzeum znajdującym się

w podziemiach kościoła przy klasztornej znajduje się krypta ze szczątkami Jakuba

Wejhera i jego rodziny. Obok założyciela grodu spoczywa pierwsza jego małżonka Anna Elżbieta Schaffgotsch, która przeżyła zaledwie 28 lat (zmarła w roku 1650) oraz druga żona Joanna Katarzyna Radziwiłłówna (zm. 1660). Obok spoczywają dwie córki Wejhera.

Początki kalwarii związane są z wyprawą wojsk polskich pod Smoleńsk. Głównodowodzącym był właśnie Jakub Wejher. W podsmoleńskiej miejscowości Biała dowódca został przysypany murem odnosząc ciężkie rany. Wtedy ślubował Chrystusowi, że gdy ocaleje na Jego cześć zbuduje wspaniałą kalwarię.

Prośby wodza zostały spełnione. Gdy powrócił z wyprawą zapomniał jednak o swoim ślubowaniu.

Po kilku latach, odbywając łowy w kaszubskich lasach, natknął się na malowniczo płynącą rzeczkę. Miejscowego chłopca spytał o jej nazwę. Gdy ten odpowiedział, że Biała, wówczas przypomniał sobie o ślubie złożonym w dalekiej Białej, na Rusi. Natychmiast postanowił, że w tym miejscu zrealizuje swój dawny plan. Już niebawem zaczęły powstawać pierwsze kaplice. Opodal tworzącej się kalwarii powstała osada, która od nazwiska fundatora otrzymała nazwę Wejherowska Wola, później przemianowana na Wejherowo.

Jakub Wejher zmarł w Gdańsku na nieuleczalną chorobę mając zaledwie lat 48. Tam też został pochowany 22 marca 1657 roku. Dopiero gdy przygotowano krypty w podziemiach wejherowskiego klasztoru zwłoki przewieziono do miasta nad rzeką Białą, dzisiaj zwaną Cedronem.

W drugiej krypcie klasztornej podziemi znajduje się grobowiec hrabiostwa Piotra Jerzego Przebendowskiego i Urszuli z Potockich Prze-

bendowskiej. Po Wejherach byli oni właścicielami miasta. Z inicjatywy i funduszy hrabiiego gruntownie przebudowano klasztor. Siedziba Przebendowskich znajdowała się nie opodal klasztoru. W XIX wieku kolejni właściciele miasta Keyserlingowie wzniesli tam pałac, zwany dziś Pałacem Przebendowskich. Od kilku lat mieści się w nim Muzeum Piśmiennictwa i Muzyki Kaszubsko - Pomorskiej. Urszula Przebendowska zasłynęła dzięki ustanowionemu przez nią stypendium, które wspomagało kształcąca się młodzież pomorską. Fundacja istniała jeszcze w XX wieku. Ostatnim stypendystą był znany literat i działacz kaszubski Leon Roppel.

Pomiędzy kryptami Wejherów i Przebendowskich jest nisza symbolizująca grobowiec zakonników. Pierwszy franciszkanin pochowany został w 1658 roku, ostatni w 1809. Zamurowane szczątki ich ciał rozłożone są pod całym kościołem klasztornym.

W części muzeum położonej najbliższej wyjścia zorgani-

zowana jest stała ekspozycja związana z dziejami rodu Wejherów oraz działalnością klasztoru w dziedzinie szkolnictwa i obchodów kalwaryjnych. Wyeksponowano tam modlitewniki i książeczki, drukowane w Pelplinie, Gdańsku, Krakowie, Kwidzynie, Poznaniu, Warszawie i innych ośrodkach drukarskich Polski w czasach zaboru pruskiego. Oprócz tego jest tam autentyczny strój, grzebień, szkaplerz i medalion z grobu Jakuba Wejhera, różaniec należący ongiś do córki Jakuba, obrączka ślubna Joanny Katarzyny Radziwiłłówny oraz inne cenne pamiątki.

Warto nadmienić, że w najbliższych dniach ukaże się wspaniałe dzieło „Kronika Ojca Grzegorza Gdańskiego” w opracowaniu profesora Gerarda Labudy. Ojciec Gdański był przeorem klasztoru w czasie, gdy do wieczności odchodził jego założyciel.

Eugeniusz Pryczkowski

Portret trumienny Jakuba Wejhera.

Krypta grzebalna rodziny Jakuba Wejhera. W drugiej trumnie od ściany szczytowej spoczywa założyciel Wejherowa.

Pomnik Jakuba Wejhera w Wejherowie.

Drzeżdżonowi dedykowane z Warszawy

Bardzo miła przesyłka nadeszła od dziennikarza „Rzeczpospolitej” Janusza Drzewuckiego z Warszawy.

Do listu, którego fragment poniżej, dołączony został tomik wierszy, wydany przed dwoma laty w Krakowie, a zatytułowany „Podróż na południe”. Autor Janusz Drzewucki, jeden z utworów poświęcił Janowi Drzeżdżonowi zmarłemu 22 sierpnia 1992 roku. Serdecznie dziękujemy koledze z „Rzeczpospolitej” za podzielenie się pięknymi strofami dedykowanymi naszemu wielkiemu rodakowi z Władysławowa.

[...] Z wielkim wzruszeniem przeczytałem - tak jak

umiałem (pochodzę z Kujaw i nie znam kaszubskiego), polegając głównie na swojej intuicji - tekst księdza Romana Skwierczy o Janie Drzeżdżonie.

Miałem zaszczyt znać tego wspaniałego człowieka i znakomitego pisarza. Gościłem kilka razy u niego we Władysławowie: ostatni raz w pierwszych dniach lipca 1992 roku w towarzystwie moich przyjaciół Leszka Bugajskiego, krytyka oraz Romana Wysogłada, prozaika. Byłem na jego pogrzebie w Mechowie[...].

Elegia dla Jana Drzeżdżona

Szumi dąbrowa, słoneczny brzęczy szept,
w skoszonej rankiem trawie rosa złota,
świszczy skowronek, drąży chodniki kret,
granit próchnieje pod pazurem kota.

Tęcza stworzenia przebija się przez sen,
dojrzałe wiśnie ciekną w dzikim sadzie,
w studni za wioską łańcucha zimny szcęk,
na płatkach leśnej ciszy mech się kładzie.

Oddech żywicy, z północy morski wiatr,
w kościele modli się kaszubska mowa,
nad drogą błyska rozgrzany lotny piach,
złowieszcze chmury płyną z Wejherowa.

W Pucku na rynku kasztana szorstki cień,
w świetle zatoki obcych ludzi twarze,
ołów Bałtyku przepelnia flądry skrzel,
czas zżera z chrzęstem sprężynę w zegarze.

Wszystko tu twoje, jak było tak będzie,
zapachy czerwca i września kolory,
pleśń słodką miedzią rozkwita na dębie,
syn twego syna puszcza statki z kory.

Na szkle malowane

W jednym z grudniowych wydań „Dziennika” ukazał się artykuł pt. „Na szkle zapomniane”, w którym autor stawia dramatyczne pytanie: czy odrodzi się sztuka, która zanikła wiek temu. Mowa o malarstwie na szkle, a pytanie na pewno nie powinno dotyczyć tej dziedziny sztuki ludowej, która na Kaszubach jest bardzo popularna i ma się dobrze.

Powojenny okres nie sprzyjał rozwojowi tej dziedziny sztuki. Jednak, gdy działacze Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego w 1971 r. organizowali pierwszy ogólnokrajowy konkurs „Ludowe Talenty” wśród nadesłanych prac było i malarstwo na szkle. Prace te zostały zauważone, nawet wyróżnione i nagrodzone za wysoki poziom i oryginalną tematykę. Wśród nagrodzonych były cztery panie Basman z Gnieźdźewa i Czesław Hinc z Wdzydz. I tak już na każdy kolejny konkurs nadsyłano wiele obrazów na szkle i zawsze były one wyróżniane i nagradzane, a ich twórcy wywodzili się z różnych stron Kaszub. W 1991 r., podczas XX Konkursu „Ludowe Talenty” malarstwo na szkle było najliczniejszą dziedziną, na którą nadesłano 116 prac od czterdziestu uczestników. XXIV konkurs to rekordowa ilość prac na szkle, bo aż 210 obrazów. XXV konkurs w 1996 r. - znowu

malarstwo na szkle cieszyło się największym zainteresowaniem uczestników - wpłynęło 201 prac od 67 młodych twórców. Przez te wszystkie lata istnienia konkursu „Ludowe Talenty” malarstwo na szkle inspirowało liczne grono dzieci i młodzieży. Prace były ciekawe, zauważane i nagradzane przez jurorów. Wysilek organizatorów konkursu przyniósł ożywienie sztuki ludowej, uczestnicy konkursów przekazywali i przekazują swoje doświadczenia kolejnym młodym twórcom. Malarstwo na szkle można zobaczyć w wielu domach, bo można je oglądać i nabywać na jarmarkach organizowanych od lat w Gdańsku, Wdzydzach, Pucku, Lęborku, Rumi i wielu innych miejscowościach Kaszub. W wielu miejscowościach na Kaszubach żyją twórcy obrazów na szkle. Maluje p. Anna Basman z Gnieźdźewa, p. Maria Witkowska z Pucka, p. Krystyna Małej z Garcza

Fot. Edmund Kamiński

Fot. Edmund Kamiński

i wiele innych osób, lista byłaby długa. W jednej ze szkół podstawowych w Rumi w drugiej połowie lat 70. i na początku lat 80. uczono dzieci malarstwa na szkle podczas zajęć praktyczno-technicznych, czy tak jest nadal - nie wiem. Dzieci chętnie próbowały swoich sił w tej dziedzinie, bo to praca ciekawa, pełna niespodzianek jeżeli nie przestrzeżga się pewnych zasad przy nakładaniu kolejnych warstw farby, jednakże dająca satysfakcję i radość, gdy dzieło jest już gotowe. Zajęcia prowadzone przez Kaszubski Uniwersytet Ludowy pozwoliły na dalszy rozwój malarstwa na szkle, na kolejne konkursy „Ludowe Talenty” została nadesłana ogromna ilość prac na szkle i wypada życzyć aby inne dziedziny sztuki ludowej rozwijały się i były popularne jak malarstwo na szkle na Kaszubach.

HR

Tak to bëło V

Karol Głoska w maju skůnczył trzë sãdmãdzëszat lat, ë cos mù sã zrobiło w głowã. Mùszelë gò òdwiëzc do Kòcbòrowa.

Doma òsta Głoszczënë sama, bò dzëcy ani zòdnëch blisczich krewnëch òni ni mielë. Nòblëzi spòkrewniony bëł Chròstów Zbich. Jegò babka ë babka Głoszczënë bëłë rodzonyma sostrama. Głosce mielë piãc dwadzëscë mòrgów pòla, trzë krowë ë kònia. Calë trzë miesãdze Głoska bëł w nym Kòcbòrowie. Czëj òn przëjachòł dodòm bëto ju pò zniwach. Głoszczënë mùsza sprzedac dwie krowë ë kònia, zëbë mògła zapłacëc za robòtë, në i w szpitalu tãz chca zëbë ò chłopa dbelë. Jak białka mògła, tak

stara sã ùtrzymac. Rëntë òni zòdny ni mielë, bò pòle jesz dërch stojà na nich.

Głoska przëjachòł z negò szpitala, doma przëwitòł sã z białkã ë szedł zazdrzec do chłëwa... Czëj białce sã wëdòwalo, że òn dlugò nie jidze nazòd, pòprawia chùstkã na głowie i nëka òbòczëc do chłëwa, a tam... Głoska lezòł na nym placu gdzie przòdë stojòł kòń. Białka chca gò pòdniesc, ale òn bëł czësto mer. Chùtkò narzucã sobie jòpã na chrzëbt ë nëka do Zbicha. Nen przëjachòł autòłã. Wtrekelë Głoskã run do autòłã ë chùtkò zawiozłë do szpitala. Tam chłopa òstawilë doktoróm.

Na drëdzi dzëń Głoszczënë przëszła piechti (bò do szpitala

bëło le òsem kilométrów) ë przëniosła chłopu ùgotowónëch jajów, bò òn je wjedno ròd jòłł. Ale jak przëszła, òbòcza, że òn mò do rãków ùbëndłowónë jaczës budle, a wkòł niëgò je ful doktorów. Chca pòdińdz, ale ji rzekłë, zëbë kask dozdała, bò terò je wizyta. Niech sobie sadnie na łówce kòle jizbë przëjãcòw. Głoszczënë jesz doszła do ny łówëzi, ale ju nie sadta, bò ji sã zrobiło jakòs tak ceplò.

Czëj sã òekłã tej leza na łòzkù ë tãz bëła ùbëndłowónò budlama. Zaczãła wòlac. Przëszła sostra ë rzekła, zëbë bëła cëchò ë leza sztël, bò dosta wilewù ë mò rëszonã całã lewã stronã. Białka ni mògła ùwierzëc, ale spròbòwa

pòdniesc lewã rãkã, a rãka nie chca slëchac. Z nogã to samò. Terò sã dopiëre wërzasła. Zaczãła wòlac swòjégò Karòla, ale òn nie przëszedł. Czëła blòs jak jamrowòł, bò lezòł w zalë naprocëmko ni. Zaczã sã jiwrowac, co bądze z krowã. Na szczescë chtos òdkòzòł Zbichòwi, że òbòje Głosce sã w szpitalu.

Zbich przëjachòł do szpitala ë wòłòł do Głoszczënë, a na gò nie pòzna. Zaczãł do ni gadac ë zdzãł sã czësto niskò nad łòzkã. Terò gò pòzna. Pòwiëdza, gdzie je klucz. Krowã ë kùrë kòza wzac do niëgò.

Tak òn tãz zrobił, a Głoskòwã chëcz zamknãł na klòdkã.

Stanisław Bartelik

NORDA
Pismiono Kaszëbsczë Zemi

Dodatek kaszubski do „Dziennika Bałtyckiego”, 80-886 Gdańsk, ul. Targ Drzewny 3/7, tel. 31-20-27. Redaktor prowadzący: Eugeniusz Pryczkowski. Zespół: Artur Jabłoński, Kazimierz Klawiter.